

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Θεωρητικής Κατεύθυνσης

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κωνσταντίνος Ι. Δάλκος
Χρίστος Ι. Δάλκος
Γεώργιος Π. Μανουσόπουλος
Νικόλαος Ι. Μπονόβας
Σπυρίδων Α. Παργινός

ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΕΪΚΟΥ, Σύμβουλος
ΣΩΤΗΡΗΣ ΓΚΛΑΒΑΣ, Μόνιμος Πάρεδρος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΣΗΣ

Ιωάννης Αναστασίου	<i>Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων</i>
Αριστείδης Δουλαβέρας	<i>Σχολικός σύμβουλος</i>
Κώστας Κοτζιούλας	<i>Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>

Σχεδιαστής κωμικογραφημάτων: **Νότης Κατσέλης**
Εξώφυλλο: **Σπύρος Σιάκας**

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου προέρχεται από εκδόσεις διαφόρων εκδοτικών οίκων τους οποίους το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο θερμά ευχαριστεί. Ιδιαίτερες ευχαριστεί την Εκδοτική Αθηνών και το Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τραπέζης από βιβλία των οποίων έχει ληφθεί το μεγαλύτερο μέρος του υλικού αυτού.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	
Α'. Η φυσική Ρητορεία	9
Β'. Η γέννηση της συστηματικής Ρητορείας	10
Γ'. Ρητορεία και Σοφιστική	12
Δ'. Οι Αττικοί ρήτορες και η Ελληνιστική και Χριστιανική συνέχεια	13
Ε'. Τα είδη του Αττικού ρητορικού λόγου	15
ΣΤ'. Τα μέρη του ρητορικού λόγου	18
Ζ'. Τα προσόντα του ρήτορα	21
Η'. Η διδασκαλία της Ρητορικής	22
Θ'. Σημασία και τρόπος μελέτης των ρητορικών κειμένων σήμερα	24
2. ΛΥΣΙΟΥ ΛΟΓΟΙ	
• Οι λογογράφοι και το έργο τους	29
• Ο βίος του Λυσία	31
• Το έργο του Λυσία - αξία του έργου του	32
Α'. Κατά Φίλωνος Δοκιμασίας	
• Εισαγωγή	35
• Κείμενο - Σχόλια - Ασκήσεις	39
Β'. Λυσίου Ὑπὲρ Μαντιθέου	
• Εισαγωγή	79
• Κείμενο - Σχόλια - Ασκήσεις	82
3. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΛΟΓΟΙ	
• Βίος - έργο του Δημοσθένη - αξία του έργου του	115
Α'. Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων Ἐλευθερίας	
• Εισαγωγή	123
• Κείμενο - Σχόλια - Μεταφράσεις - Ασκήσεις	127
Β'. Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν	
• Εισαγωγή	203
• Κείμενο - Σχόλια - Μεταφράσεις - Ασκήσεις	209

4. ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ΛΟΓΟΙ	
• Βίος και έργο του Ισοκράτους	267
Α΄. Περί Ειρήνης	
• Εισαγωγή	269
• Κείμενο - Σχόλια - Μεταφράσεις - Περιλήψεις - Ασκήσεις	273
Β΄. Άρεοπαγитικός	
• Εισαγωγή	323
• Κείμενο - Σχόλια - Μεταφράσεις - Ασκήσεις	326
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	
• Χρονολογικός Πίνακας	400
• Παράλληλα κείμενα	402-430

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.	Αντικείμενο
α.ε.	αρχαία ελληνική (ή αρχαιοελληνικό)
Αθ.	Αθήνα
αι.	αιώνας
βλ.	βλέπε
δηλ.	δηλαδή
ενν.	εννοείται
κ. ε(ξ).	και εξής
κ.τ.τ.	και τα τοιαύτα
λατ.	λατινικό
λ.	λέξη
Μ.Ι.Ε.Τ.	Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
ν. ε.	νέα Ελληνική (ή νεοελληνικό)
πρβλ.	παράβαλε
π.Χ.	προ Χριστού
ρ.	ρήμα
ΣΑΕ	Συντακτικό Αρχαίας Ελληνικής
Υ.	Υποκείμενο

Εισαγωγή

Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Α'. Η ΦΥΣΙΚΗ ΡΗΤΟΡΕΙΑ

«..οὐ πάντεσσιν θεοὶ χαρίεντα διδοῦσιν
ἀνδράσιν, οὔτε φυῆν οὔτ' ἄρ' φρένας οὔτ' ἀγορητῶν».
(Σε ὅλους δεν χαρίζουν οι θεοὶ την ομορφιά, τη σύνεση, τον λόγο)

Ἰοδύσσ. θ, 167-8

Το τάλαντο

Ακόμη και στο στενό κοινωνικό μας περιβάλλον ὅλοι ἔχουμε γνωρίσει ανθρώπους με ἔμφυτο το χάρισμα του λόγου. Μερικοί απ' αυτούς δεν ἔχουν καν τις στοιχειώδεις γραμματικές γνώσεις, και ὁμως διαθέτουν μια φυσική ευγλωττία που μπορεί εύκολα να γοητεύσει και να πείσει. Ο ειρωνικός χαρακτηρισμός «αγράμματος δικηγόρος» που αποδίδεται κάποτε σ' αυτούς δεν εἶναι χωρίς σημασία, αφού θέτει εμμέσως το πρόβλημα της αξιοπιστίας της ρητορικής ὅπως το ἔθεσε ο Πλάτων.

Οι Ομηρικοί αγορητές

Ο Ὀμηρος θεωρεῖ την ευγλωττία σπάνιο θεϊκό χάρισμα ὅπως εἶναι η ομορφιά και η σύνεση. Προϊόντα του θεῖου αυτού δωρημάτος εἶναι οι ἑξοχες αγορεύσεις των Ομηρικών ηρώων. Ο ιδανικός ἥρωας ἔπρεπε να διαπρέπει με τον λόγο στην αγορά ὅπως με τα ανδραγαθήματα στον πόλεμο, να εἶναι δηλαδή μύθων τε ῥητῆρ ἔργων τε πρηκτῆρ (Ἰλ. I, 443). Εἶναι η Ομηρική διατύπωση ενός διαχρονικού βέβαια, ὄχι μόνον Ομηρικού, ιδανικού. Η Ομηρική «ἀγορή» (η συνέλευση) εἶναι «κυδιάνειρα», δοξάζει δηλαδή τους ἄνδρες ὅπως και η μάχη. Στους ρητορικούς αυτούς αγῶνες διαπρέπουν οι ηγεμόνες των Αχαιῶν και των Τρώων, ιδιαίτερα δε ο γηραιός Νέστωρ, ο «λιγὺς Πυλίων ἀγορητής,

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδῆ»

(που απ' τη γλώσσα του ἔτρεχε η φωνή γλυκύτερη απ' το μέλι).

Ἰλ. Α, 248-249

Το φυσικό τάλαντο ὁμως δεν γνωρίζει κοινωνικές διακρίσεις: «λιγὺς ἀγορητής» (εύγλωττος ρήτορας) χαρακτηρίζεται και ο ασήμαντος Θερσίτης τον ὁποῖον γελοιογραφεῖ ο Ὀμηρος στο Β της Ἰλιάδος (στ. 212-277).

Από τον Νέστορα στον Περικλή

Στοιχεῖα φυσικής ρητορείας ανιχνεύονται επίσης σε ἔργα ποιητῶν ὅπως ο Σόλων και ο Πίνδαρος, ἀλλά και σε αγορεύσεις ιστορικών προσώπων στο ἔργο του Ηροδότου. Το δημοκρατικό

πολίτευμα, που βασικό του χαρακτηριστικό ήταν η «ισηγορία» (ισότητα στο δικαίωμα του λόγου), έδωσε τη δυνατότητα σε πολλούς να αξιοποιήσουν το φυσικό τους τάλαντο. Τη γενική εκτίμηση για την έμφυτη αυτήν ικανότητα επισημαίνουν ονόματα όπως Αρισταγόρας, Ευαγόρας, Πρωταγόρας, Πυθαγόρας κ.λπ.

Σπουδαίοι φυσικοί ρήτορες ήταν ο **Θεμιστοκλής** και ο **Περικλής** οι οποίοι φαίνεται πως προετοίμαζαν επιμελώς τις αγορεύσεις τους. Ο Περικλής μάλιστα, λόγω των σχέσεών του με τους σοφιστές, ίσως είχε και κάποιες θεωρητικές γνώσεις ρητορικής τεχνικής. Πάντως δεν φαίνεται να έγραφαν τους λόγους των και κανένα κείμενό τους δεν έχει διασωθεί όπως ακριβώς εκφωνήθηκε.

Β'. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

«εἰ μὲν σοι ὑπάρχει φύσει ῥητορικῶ εἶναι, ἔσει ῥήτωρ ἐλλόγιμος προσλαβὼν ἐπιστήμην τε καὶ μελέτην».

(Αν διαθέτεις φυσική ευγλωττία, θα γίνεις αξιόλογος ρήτορας, προσθέτοντας σ' αυτήν γνώση και άσκηση)

Πλάτ. Φαίδρος 269 d

Κόραξ και Τισίας, οι Συρακόσιοι

Υπάρχει βεβαίως αρκετή απόσταση μεταξύ φυσικής ευγλωττίας και συστηματικής ρητορικής. Η τελευταία δεν αρκείται στη φύση, αλλ' απαιτεί ακριβή γνώση των κανόνων («ἐπιστήμην») και άσκηση («μελέτην»).

Η απόσταση αυτή διανύθηκε, όπως φαίνεται, στη **Σικελία** μετά το 466 π.Χ., όταν καταλύθηκαν εκεί οι τυραννίδες και επικράτησαν δημοκρατικά πολιτεύματα. Το πλήθος των αστικών δικών που ακολούθησαν, για την ανάκτηση περιουσιών που είχαν σφετερισθεί οι τύραννοι, ευνόησε την ανάπτυξη της δικανικής ρητορείας. Ο Συρακόσιος **Κόραξ** και ο επίσης Συρακόσιος μαθητής του **Τ(ε)ισίας** είναι οι δημιουργοί και διδάσκαλοι της συστηματικής πλέον ρητορικής. Σ' αυτούς οφείλεται η διαίρεση του ρητορικού λόγου σε μέρη και η χρήση των «εἰκότων», των πιθανών δηλ. λογικών επιχειρημάτων, στην υποστήριξη των δικαστικών υποθέσεων. Ένας από τους δύο, το πιο πιθανόν ο Τισίας, έγραψε και το πρώτο εγχειρίδιο ρητορικής με τον τίτλο «**Τέχνη**». «Τέχνη» προφανώς χαρακτηρίζεται η ρητορική, κάτι που θα αμφισβητήσει αργότερα η αυστηρή Πλατωνική κριτική.

Τισίας συνέθετο Κόρακι τῷ ῥητοροδιδασκάλῳ χιλίας δραχμάς, ἥνικα ἂν ἐν δικαστηρίῳ ἀγωνιζόμενος τὴν πρώτην νίκην νικήσῃ· ὄντος δὲ πρεσβυτέρου τοῦ Κόρακος, οὐ προῆει ἐν δικαστηρίῳ ἐπὶ τῷ τῇ τελευτῇ τοῦ Κόρακος κερδᾶναι τὰ δίδακτρα· ἐγράψατο οὖν αὐτὸν ὁ Κόραξ χρέους ...

Ἵπεςχόμενη διδάξιν σε τὸ πείθειν ὅν ἂν θέλῃς.

Εἰ μὲν τὸ πείθειν με ἐδίδαξας, ἰδοῦ πείθω σε μηδὲν λαμβάνειν· εἰ δὲ τὸ πείθειν με οὐκ ἐδίδαξας, καὶ οὕτως οὐδὲν σοι παρέχω, ἐπειδὴ οὐκ ἐδίδαξάς με τὸ πείθειν.

Εἰ μὲν τὸ πείθειν διδαχθεὶς πείθεις με μὴ λαβεῖν, δοῦναι ὀφείλεις τὸν μισθὸν ὡς διδαχθεὶς τὸ πείθειν· εἰ δὲ καὶ ἄλλιν οὐ πείθεις με μὴ λαβεῖν, καὶ οὕτως ὀφείλεις δοῦναι τὸν μισθόν· οὐδὲ γὰρ ἔπεισάς με τοῦ μὴ λαβεῖν τὸν μισθόν.

Κακοῦ κόρακος κακὸν ὦν!

Κωμικογράφημα

Γ. ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ

«Καὶ τὸν ἤττω λόγον κρείττω ποιεῖν... τὸ Πρωταγόρου ἐπάγγελμα».

(Ο Πρωταγόρας υποσχόταν ότι μπορεί να καταστήσει πειστικό ένα ασθενές επιχείρημα)

Ἄριστοτ. Ρητορ. 1402α

Η Αθήνα και οι σοφιστές Αν και η Σικελία ήταν η κοιτίδα της συστηματικής ρητορικής, όμως από τα μέσα περίπου του 5ου αιώνα π.Χ. το επίκεντρό της είναι η Αθήνα όπου υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις για να ευδοκιμήσει. Την ευνοούσαν η δημοκρατία με τις λαϊκές συνελεύσεις και τα δικαστήρια, οι πολυλόγοι και φιλόλογοι Αθηναίοι και το μέγεθος της πόλεως, όπου αγαπούσαν να μένουν και να διδάσκουν οι σοφιστές, αυτοί οι περιφερόμενοι διδάσκαλοι ανώτερης παιδείας. Πολλοί απ' αυτούς, όπως ο Πρωταγόρας και ο Πρόδικος, εδίδασκαν κάποια στοιχεία Γραμματικής και τεχνικής του λόγου.

Ο Γοργίας από τους Λεοντίους της Σικελίας Εκείνος όμως που άσκησε ιδιαίτερη επίδραση στην εξέλιξη της ρητορικής ήταν ο Γοργίας ο Λεοντίος που έφθασε στην Αθήνα το 427 π.Χ. και είχε μαθητές επιφανείς Αθηναίους. Εκαλλιέργησε την πολιτική και ιδιαίτερα την επιδεικτική ρητορεία. Αποβλέποντας στην πειστικότητα του λόγου μελέτησε τη σημασία που έχει η τρέχουσα πολιτική, κοινωνική και ψυχολογική συγκυρία, η κατάλληλη δηλ. για κάθε λόγο περίπτωση, ο «καιρός». Η ρητορική του, διανθισμένη ή και κυριολεκτικά φορτωμένη με σχήματα, τα «γοργίεια» σχήματα (πάρισα, ομοιοτέλευτα, παρηχήσεις, αντιθέσεις κ.λπ.), είχε σκοπό να καταπλήξει και να γοητεύσει προσεγγίζοντας τα όρια του ποιητικού λόγου. Κάποτε βέβαια γίνεται φορτική και κουράζει.

Η Πλατωνική κριτική Αυτή όμως η σύνδεση με τη σοφιστική είχε ως συνέπεια την αποδοκιμασία της ρητορικής από ηθική και παιδαγωγική άποψη. Η κριτική αυτή αναπτύχθηκε κυρίως από τον Πλάτωνα στους διαλόγους του «Γοργίας» και «Φαῖδρος».

Πράγματι ο Γοργίας, όπως και οι περισσότεροι σοφιστές, αρνείται ότι υπάρχει αντικειμενική γνώση και επομένως αντικειμενική αλήθεια και ηθική. Ο Πρωταγόρας είχε διατυπώσει την άποψη ότι για κάθε ζήτημα υπάρχουν δύο λόγοι (απόψεις) αντίθετοι μεταξύ τους με την απαίτηση να είναι και οι δύο συγχρόνως εξίσου αληθινοί («δισσοί λόγοι»). Η ρητορική λοιπόν ως «πειθοῦς δημιουργός», ως τεχνική δηλαδή που έχει στόχο να πείσει, δεν ενδιαφέρεται να ανακαλύψει και να διδάξει τα αλη-

θινά και τα δίκαια, αφού αυτά σύμφωνα με τις αντιλήψεις αυτές δεν υπάρχουν, αλλά να εκθέσει τα «εικότα», δηλαδή τα πιθανά, τα αληθοφανή, αυτά που μοιάζουν να είναι, κι ας μην είναι, αληθινά, φθάνει να συμφέρον τον ρήτορα ή τον πελάτη του.

Είναι φανερόν ότι οι μαθητές των σοφιστών χρησιμοποίησαν τη γνώση της ρητορικής για να στρεψοδικούν στα δικαστήρια και να δημαγωγούν στις συνελεύσεις. Γνωρίζουμε επίσης ότι ο ίδιος λογογράφος δεν είχε ηθικούς δισταγμούς να συντάσσει πολλές φορές δύο λόγους, έναν για τον κατηγορούμενο κι έναν για τον κατήγορο, στην ίδια δίκη!

Ο Πλάτων αρνείται να χαρακτηρίσει επιστήμη ή τέχνη τη ρητορική, αφού δεν έχει καθορισμένο αντικείμενο να διδάξει ούτε αξιόπιστη μέθοδο. Κατ' αυτόν είναι απλώς μια εμπειρία, μια ικανότητα, ένα όργανο μόνον απάτης στον χωρίς ηθικούς φραγμούς αγώνα του δημόσιου βίου. Ο ρήτορας, ακόμη και αθλητάς, οδηγείται στην απάτη, αφού δεν έχει γνώση («έπιστήμην»), αλλά γνώμη μονάχα («δόξαν») για το θέμα με το οποίο τυχόν ασχολείται.

**Ο Ισοκράτης,
μια αντίπαλη φωνή
και πράξη**

Σ' αυτή την οξυδερκή όσο και οξεία κριτική απαντά ο Ισοκράτης. Υπερασπίζοντας τη Ρητορική του Σχολή επικρίνει βέβαια τα τεχνάσματα των επαγγελματιών της ρητορικής, τονίζει όμως την παιδευτική αξία της διδασκαλίας της. Υποστηρίζει ότι με τη διδασκαλία της ρητορικής, έστω όχι στηριγμένη στην ακριβή επιστημονική γνώση, αλλά στην πείρα της πραγματικότητας, μπορεί να επιτύχει στην πράξη ένα ευρύτερο παιδευτικό αποτέλεσμα. Αυτή τη γενική πνευματική καλλιέργεια, την αγωγή που έχει πρακτικούς πολιτικούς στόχους, καταρτίζοντας ανθρώπους της δράσεως, ο Ισοκράτης την ονομάζει «φιλοσοφίαν».

Δ΄. ΟΙ ΑΤΤΙΚΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

«Ἀθήναζε... οὗ τῆς Ἑλλάδος πλείστη ἐστὶν ἐξουσία τοῦ λέγειν».

Πλάτ. Γοργ. 461ε

Ο «κανών»

Οι σημαντικότεροι ρήτορες, λογογράφοι και διδάσκαλοι της ρητορικής έδρασαν στην Αθήνα από τα τέλη του 5ου μέχρι το τέλος σχεδόν του 4ου αιώνα π.Χ. Αργότερα, οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι θα συντάξουν τον «κανόνα», έναν κατάλογο δηλαδή των δέκα πιο σπουδαίων τεχνιτών του Αττικού ρητορικού λόγου.

τώρα θεματογραφικές ασκήσεις γραφείου και συντάσσονται τις περισσότερες φορές για να αναγνωσθούν παρά για να εκφωνηθούν. Τη ρητορική όμως δεν παύουν να καλλιεργούν σπουδαίοι ρητοροδιδάσκαλοι. Μέσω αυτής, όπως και ο Ισοκράτης, επιδιώκουν να προσφέρουν μια ευρύτερη πνευματική καλλιέργεια. Πολλοί συγγράφουν και σχετικά εγχειρίδια.

Ασιανή ρητορική και Αττικισμός

Η αντίδραση στον στόμφο και την επιτήδευση (την έλλειψη φυσικότητας) που χαρακτήριζε την «**Ασιανή**» αυτή ρητορική (Ηγησίας ο Μάγνης κ.λπ.) δημιούργησε κατά τους δύο πρώτους χριστιανικούς αιώνες την κίνηση του «**Αττικισμού**» (Διονύσιος ο Αλικαρνασσεύς, Δίων ο Χρυσόστομος, Ηρώδης ο Αττικός κ.λπ.). Ο **Αττικισμός** ήταν συνειδητή μίμηση όχι μόνον του ύφους, αλλά και της γραμματικής των Αττικών κλασικών κειμένων. Η κοινή διάλεκτος της εποχής, η γλώσσα των Ευαγγελίων, θεωρήθηκε γλώσσα παρακμής και έτσι προέκυψε μια διπλή γλωσσική παράδοση που έφθασε μέχρι τις ημέρες μας (δημοτική-καθαρεύουσα).

Η νέα Εκκλησία

Τη ρητορική χρησιμοποίησαν επίσης οι χριστιανοί πατέρες ως «**ομιλητική**» για τις ανάγκες του κηρύγματος στη νέα Εκκλησία, όχι πλέον του δήμου, αλλά του Χριστού. Τον 4ο αιώνα δρουν οι διαπρεπέστεροι των χριστιανών ρητόρων, **Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος ο Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος**, ο μεγαλύτερος εκκλησιαστικός ρήτορας όλων των εποχών. Οι δύο πρώτοι σπούδασαν ρητορική στην Αθήνα και ο Χρυσόστομος στην Αντιόχεια η οποία για την πνευματική της κίνηση ονομαζόταν «**Συριάδες Άθηναι**», Αθήνα δηλαδή της Συρίας.

Ε'. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ ΡΗΤΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

«ἔστι δὲ τῆς ῥητορικῆς εἶδη τρία τὸν ἀριθμὸν· τοσοῦτοι γὰρ καὶ οἱ ἀχροαταὶ τῶν λόγων».

Ἄριστοτ. Ρητορ. 1358a

Οι πολιτικοί λόγοι στην Εκκλησία του Δήμου

Υπάρχουν τριών ειδών ρητορικοί λόγοι κατά τον Αριστοτέλη, οι **συμβουλευτικοί**, οι **δικανικοί** και οι **επιδεικτικοί** (πανηγυρικοί).

Οι **συμβουλευτικοί** είναι λόγοι πολιτικοί που εκφωνούνται στις συνελεύσεις του λαού. Μ' αυτούς παρέχονται **συμβουλές για το μέλλον**. Ο ρήτορας **προτρέπει** ή **αποτρέπει** τον λαό με σκοπό την επίτευξη του **συμφέροντος** ή την αποφυγή πολιτικών σφαλμάτων.

Στην Αθήνα οι πολιτικές αγορεύσεις γίνονταν ενώπιον της